

El baró de Maldà: un noble passejant per Horta

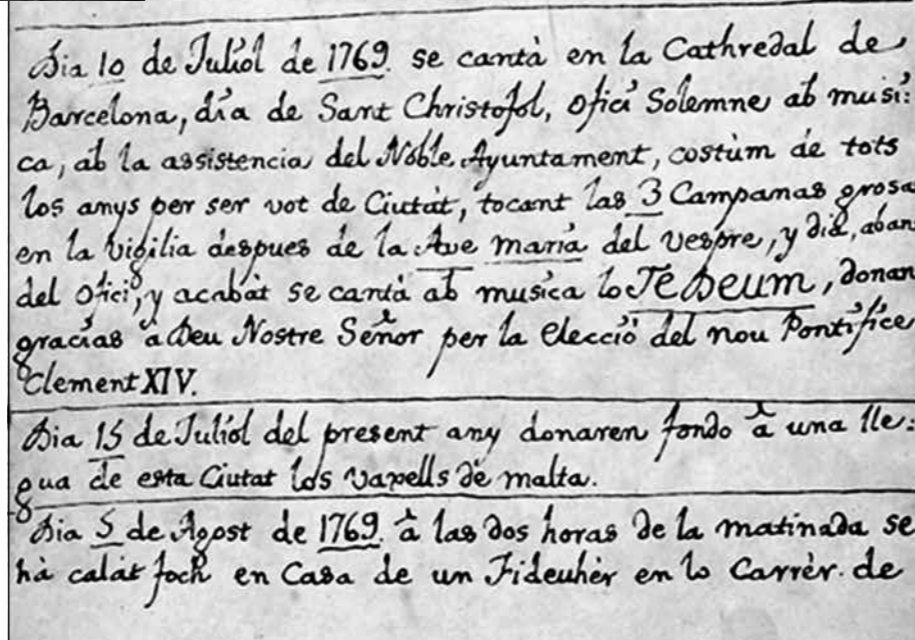
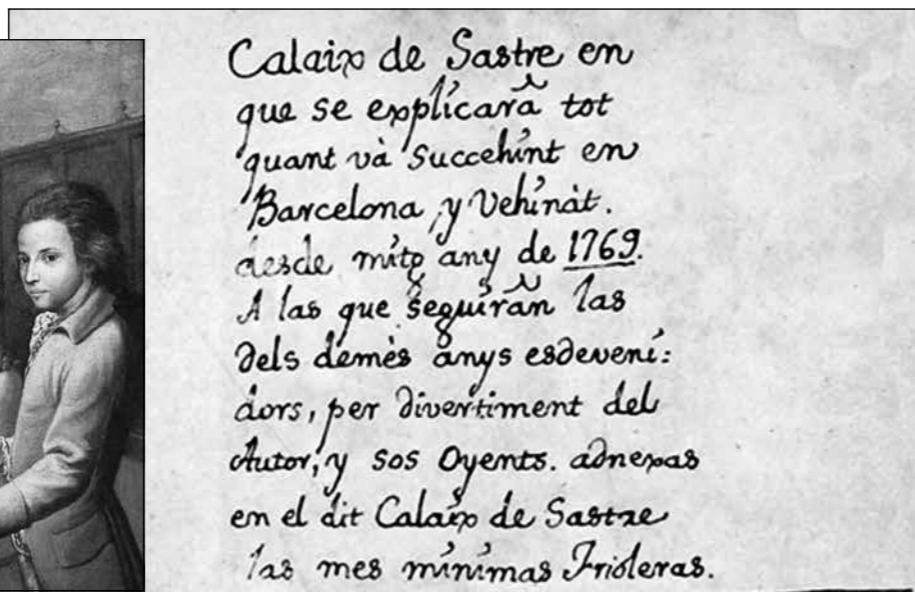

Carlota Giménez

Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, va ser un personatge de la noblesa mitjana barcelonina que va escriure un dietari que reflecteix, sobretot, la vida quotidiana de la ciutat de Barcelona i les relacions entre la noblesa en el tombant del segle XVIII. És una obra costumista i una font magnífica per conèixer la societat barcelonina. En les seves anades i vingudes a can Sitjar (situada al veïnat de Santa Eulàlia de Vilapicina on avui hi ha la plaça del Virrei Amat) molt sovint visitava les cases benestants d'Horta i entorns i les seves cròniques donen notícia del paisatge geogràfic i humà d'un territori que avui dia són els barris d'Horta-Guinardó. Cal tenir en compte que a finals d'aquell segle aquesta zona només tenia el nucli urbà d'Horta reduït a la plaça Major (de Santes Creus) i les cases a l'entorn del carrer Major (d'Horta) i poca cosa més. La resta eren camps, masies i muntanya.

Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, (1746-1819)

Era un membre de la noblesa mitjana catalana. El seu avi, Josep d'Amat i de Planella va obtenir el títol de marquès de Castellbell l'any 1702 per la gràcia del rei Borbó Felip V i com a premi a la seva fidelitat. Per això el nou marquès es va haver d'amagar a Vacarisses quan hi va haver l'aixecament en favor de l'arxiduc Carles d'Àustria. Quan va acabar la Guerra de Successió la família d'Amat va tornar a Barcelona. Antoni d'Amat i de Junyent va ser el quart fill del marquès i seria el futur pare del baró de Maldà. La mare, Maria Teresa de la Cor-

Primera pàgina del *Calaix de sastre*. A dalt, la dona i tres fills del baró de Maldà

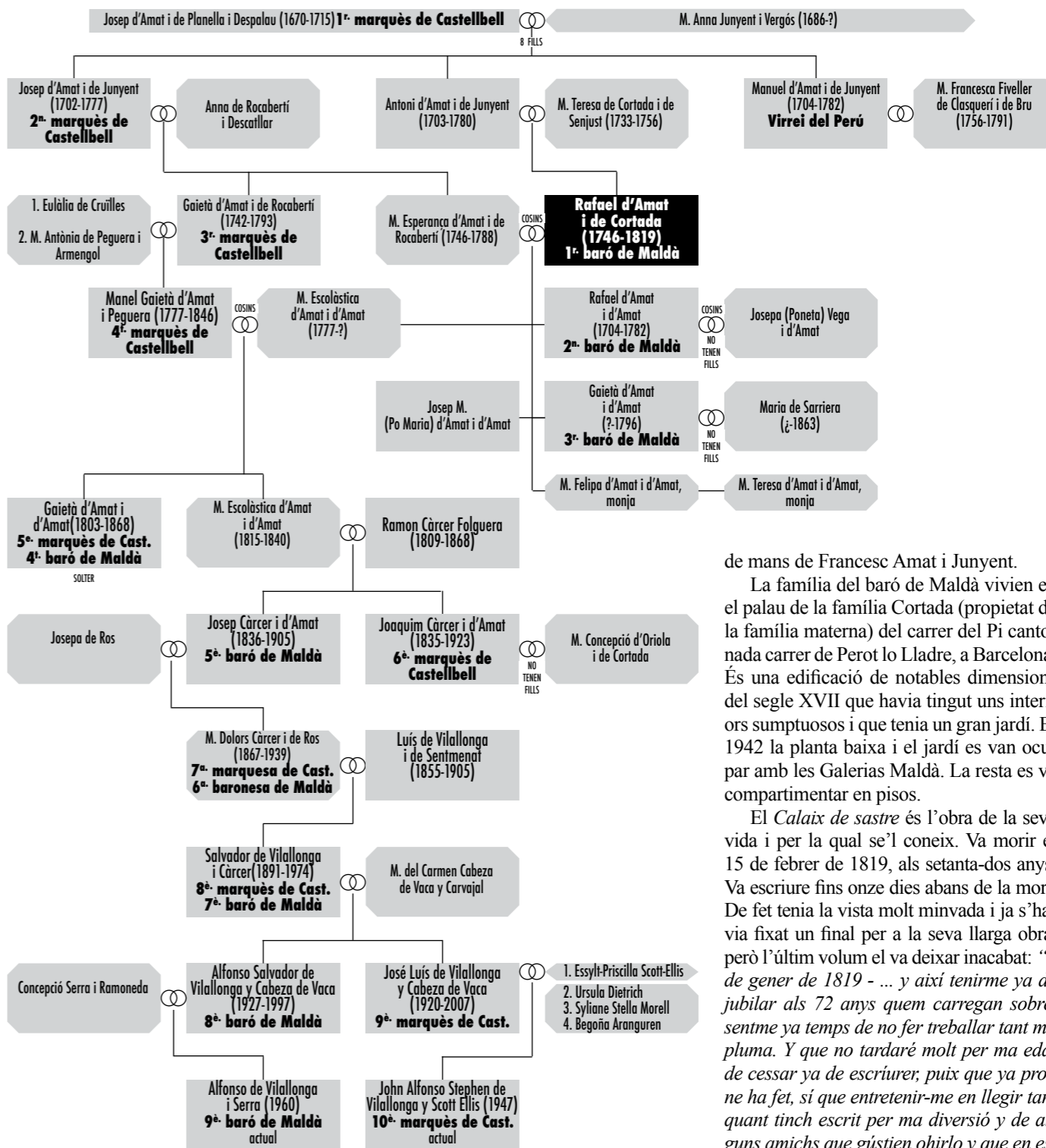
tada i de Senjust, moriria prematurament en una epidèmia de verola el 1756, deixant cinc fills. L'hereu seria Rafael d'Amat, que heretaria de la mare la senyoria de la baronia de Maldà i Maldanell, que més tard es va convertir en el títol de baró de Maldà i Maldanell, de la mà del rei Carles III. A partir d'aleshores el marquesat de Castellbell i la baronia de Maldà anirien units a la família d'Amat primer i amb les successives famílies després.

L'educació del baró seria en el Col·legi de Cordelles dirigit pels jesuïtes, tal com corresponia a un jove aristòcrata. Es va casar el 1766 amb Maria Esperança d'Amat i de Rocaberti, cosina seva, filla del segon marquès de Castellbell, Josep d'Amat i de Junyent, germà del pare del baró. Van tenir

vuit fills dels quals en sobreviurien sis: Rafael, Josep Maria, Gaietà, Maria Escolàstica, Maria Teresa i Maria Felipa. Les dues filles petites van ingressar com a religioses al convent de Jonqueres. L'esposa del baró moriria el 1788 de rubèola o verola borda, de la qual es va encomanar dels seu fills.

El seu oncle, germà del seu pare, va ser virrei del Perú, l'anomenat virrei Amat, Manuel d'Amat i de Junyent. Va ser el membre de la família més conegut, per la seva vida agitada i la fortuna que va fer. Abans de tornar a Barcelona es va fer construir un palau a la Rambla, el Palau de la Virreina, i una torre d'estiueig a Gràcia (actualment és la plaça de la Virreina). El baró sempre l'anomena "mon oncle" i mai li va tenir massa simpatia.

ENTORN FAMILIAR DEL BARÓ DE MALDÀ I DELS MARQUESOS DE CASTELLBELL

de mans de Francesc Amat i Junyent.

La família del baró de Maldà vivien en el palau de la família Cortada (propietat de la família materna) del carrer del Pi cantonada carrer de Perot lo Lladre, a Barcelona. És una edificació de notables dimensions del segle XVII que havia tingut uns interiors sumptuosos i que tenia un gran jardí. El 1942 la planta baixa i el jardí es van ocupar amb les Galeries Maldà. La resta es va compartimentar en pisos.

El *Calaix de sastre* és l'obra de la seva vida i per la qual se'l coneix. Va morir el 15 de febrer de 1819, als setanta-dos anys. Va escriure fins onze dies abans de la mort. De fet tenia la vista molt minvada i ja s'havia fixat un final per a la seva llarga obra, però l'últim volum el va deixar inacabat: "I de gener de 1819 - ... y així tenirme ya de jubilar als 72 anys quem carregan sobre, sentme ya temps de no fer treballar tant ma pluma. Y que no tardaré molt per ma edat de cessar ya de escriurer, puix que ya prou ne ha fet, sí que entretenir-me en llegir tant quant tinch escrit per ma diversió y de alguns amichs que gústien ohirlo y que en est llibre las conclori totes." Va ser enterrat a la cripta de l'església dels Josepets, a Gràcia.

Calaix de sastre

"*Calaix de Sastre en que s'explicarà tot quant va succehnt en Barcelona i vehinat desde mitg any de 1769. A las que seguiran las dels demés anys esdevenidors per divertiment del Autor y sos oyents admeses en el dit Calaix de Sastre las mes minimas frioleras.*"

Així comença l'immens dietari que des de l'any 1769, quan tenia 23 anys i fins el 1819, el baró de Maldà el va escriure gaire-

bé ininterrompudament. Consta de 26.000 planes manuscrites, de les quals es van publicar onze volums entre 1987 i 2003 per l'Editorial Curial, després d'un treball de tria per treure'n repeticions. Albert Manent en un article a l'AVUI del 25 de febrer de 2004, fa referència a l'obra del baró: "... Cal recordar una terrible aventura que va patir el manuscrit durant la Guerra Civil. En esclatar la revolta militar de 1936 les turbes de la FAI i el comitè van entrar a can Falguera, pairalia senyorial del marquès de Castellbell a Sant Feliu de Llobregat. Un expert excursionista de Gràcia, Josep Buch, hi era present i va avisar tot seguit Agustí Duran i Sanpere, director de

Casa familiar al carrer del Pi

Tota la informació que proporciona aquesta ingent obra ha donat, i dona, de si per fer molts estudis sobre l'època

l'Arxiu Històric de la Ciutat. Finalment els arxivers aconseguiren que lliuessin els volums del famós *Calaix de sastre* i altres textos, relligats en pergami, que recullen els seus viatges. Anys després de la guerra, la família del marquès de Vilallonga reclamà els originals i Duran i Sanpere posà cinc o sis persones a copiar els manuscrits del baró, que han servit per a l'edició que comentem. Sembla que no pogueren copiar els tres darrers anys (1817-1819), que diuen que té el polèmic José Luis de Vilallonga, marquès de Castellbell, un germà del qual és baró de Maldà.

En el web de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat fan aquesta explicació sobre el Palau Falguera i els originals del *Calaix de sastre*:

"A l'inici de la Guerra Civil els més de 60 volums del *Calaix de Sastre* es trobaven al Palau. L'obra va estar en perill

durant el període de les col·lectivitzacions i va ser salvaguardada gràcies a l'acció de Josep Buch, que va avisar Agustí Duran i Sanpere, cap del Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya, perquè recollís els volums. També hi va intervenir Joana Raspall, aleshores bibliotecària. Acabada la guerra, els Vilallonga van reclamar i recuperar el *Calaix*, que fins al 1988 es va guardar a can Falguera. Actualment una part dels volums són a l'Arxiu Històric de Barcelona i una altra al domicili de la família Vilallonga".

No s'ha publicat mai en la seva totalitat. La particularitat d'aquesta obra amb setanta-tres volums que configuren el manuscrit original i amb un llenguatge ple de repeticions i fórmules retòriques, es considera que dificulta una possible edició. Tota la informació que proporciona aquesta ingent obra ha donat, i dona, de si per fer molts estudis de la Barcelona i la Catalunya de l'època.

La redacció d'aquest dietari va ser motivat per pur entreteniment personal del baró que va acabar sent una rutina diària. Aspirava pols de tabac per donar-se energia, tranquil·litzar-se i estimular-se abans d'escriure... cosa molt freqüent a l'època. Volia plasmar la seva quotidianitat per a ell mateix i com a molt pel seu cercle més íntim, al qual llegia els seus escrits en veu alta. No tenia cap intenció d'editar la seva obra. En el seu estatus social no era freqüent que un noble es dedqués a escriure; la noblesa mitjana més aviat es dedicava a caçar i a d'altres activitats que li permetien el fet de viure de renda. L'escriptura era la seva manera de deixar constància d'una forma de vida i uns costums que n'era conscient que anaven desapareixent.

Els primers anys tenen un to formal i gairebé no apareixen detalls de la seva vida. Seria més tard quan rememoraria algun episodi de la seva joventut refent-lo per llegir-lo al seu auditori. L'afany de protagonisme del baró era palès en tot moment. Procura constatar en les seves explicacions que el seu comportament s'adequa a allò que s'exigeix en el seu rang. Pertanyia a la noblesa de darrer moment i sempre s'havia d'esforçar a demostrar que estava al nivell de la noblesa tradicional. Les narracions del dietari descriuen la multitud d'anades i vingudes pels pobles del pla de Barcelona i els viatges per tot Catalunya. Es queixa de les incomoditats del transport amb la tartana, de la manera com es rebut a les cases que visita posant de relleu la seva condició noble... Un cop a la casa on s'allotja descriu els personatges que tracta: el capellà gras, el criat tossut... encara que quan es refereix a persones conegudes pel seu auditori és molt respectuós. Descriu també la forma de vestir dels seus personatges. La seva forma de ser, defectes, virtuts. Els pagesos els considera rústics, però

El seu dietari dona informació de molts aspectes de la seva persona

Aspecte físic. "Amb barret de tres becs i espasí al cinyell, veien Rafael d'Amat, quan sortia del Palau Maldà, els barcelonins del seu temps. L'estampa era anacrònica, però s'adeia a l'ociositat del noble rendista sense empena per ampliar el patrimoni. Era més baix que alt... La perruca, empolsimada i pentinada amb zel, era un gest de classe i coqueteria, i consumia rapè..." (Pere Guixà, suplement Cultura, AVUI, 27 setembre 2008).

No hi ha il·lustracions que mostrin com era el baró físicament, però ell mateix dona alguns detalls al seu dietari. Diu que fa servir ulleres i bastó per caminar. Des dels quaranta-dos anys que no té dents i als seixanta-dos se sent vell, no hi veu gaire de lluny i té problemes d'oïda.

Tarannà i gustos. Pel seu dietari se sap que era una persona hipocondríaca amb tendències obsessives. Temia per la seva salut, tenia un humor d'acord amb el temps que feia.

No té una orientació política i cultural massa clara però demostra estimació pel català i les qüestions catalanes. El castellà per a ell és la llengua del cadastre i dels impostos. El llenguatge del seu dietari és senzill i col·loquial i per això ho fa en català (amb molts castellanismes, això sí) cosa que no hagués estat així si l'estil literari hagués estat més culte.

No era crític ni a favor ni en contra de les desigualtats socials, però tampoc defensava els privilegis de classe. Era de tarannà conservador en els costums socials, home religiós i amb molta relació amb la jerarquia de l'Església catòlica: canonges, rectors, frares... que sovint freqüentaven les seves celebracions. Segueix totes les cerimònies i tradicions del calendari litúrgic.

Li agradava molt moure's, passejar i sortir diàriament de casa seva. Disfrutava de caminar, xerrar amb els coneguts de la condició que fossin. Era observador i s'encuriosia per tot.

La música era una de les seves aficions. Li agradava escoltar-la i també sabia música i tocava la viola. Assistia a concerts de música sacra i també profana i també disfrutava amb la música popular sobretot en les festes majors. La seva condició de noble el duia a una vida desvagada, en una festa gairebé constant dins del seu tarannà conservador.

Estanteria amb 61 volums de *Calaix de sastre*

valora la seva puresa i honradesa. Aprecia que tinguin actitud servil i bones maneres. El temps és una de les seves obsessions ja que mesura moltes coses que descriu.

Explica tot el que viu cada dia: execucions públiques, costums, tradicions, les revoltes populars, esdeveniments bèl·lics, els entrebancs econòmics, esdeveniments polítics i socials, fenòmens meteorològics (tenia pànic als trons); els menjars, les processons, les xafarderies, els banquets, els esdeveniments religiosos... Queda reflectida la seva vida aristocràtica en el seu dolçe far niente. En general es denota la preocupació de l'autor davant d'un món que experimenta una transformació profunda.

Va tenir una relació especial amb Badalona on tenia casa i propietats: can Peixau, que surt al dietari en les ocasions que hi feia estada. També freqüentava molt Es-

plugues de Llobregat on hi havia can Cortada propietat de la família de la seva mare. Disfrutava molt de la festa major d'aquesta localitat per Sant Mateu, al setembre, i participava en qualsevol esdeveniment festiu i xeflis gastronòmic. El 1779 descriu amb tots els ets i uts la festa major d'Esplugues d'aquell any.

Col·legi de la Bona Vida

De l'immens dietari del baró es poden extreure gran quantitat de fets, detalls, formes de vida de l'època, tarannà d'ell mateix, gustos, fòbies, cròniques de fets ocorreguts, esdeveniments històrics, descripcions del que veia, d'on anava, etc. que donen una informació valuosa de primera mà. El recull més important (pel que fa al territori tractat en aquest article) que s'ha fet basant-se en les cròniques del baró del

Calaix de sastre és tot és el que es refereix a les estades a can Sitjar en el divertiment social que el baró va anomenar *Col·legi de la Bona Vida*.

Can Sitjar era un gran mas situat al veïnat de Santa Eulàlia pertanyent al municipi de Sant Andreu de Palomar, però que per proximitat geogràfica estava molt lligat a Horta. I de fet l'anomenava sovint com la *torre d'Horta*. Situat prop on ara hi ha la plaça del Virrei Amat (d'aquí li ve el nom a la plaça, per ser can Sitjar propietat de Manuel d'Amat i de Junyent, oncle del baró de Maldà i que va ser virrei del Perú).

El 1796 Anton d'Amat i Rocabertí, cosí germà i cunyat del baró, amb altres perso-

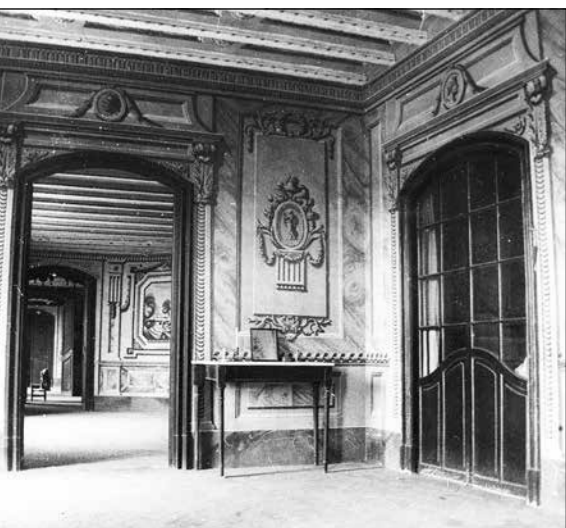
La intenció era passar uns dies en la pau del camp i divertir el convidats amb activitats d'esbarjo i bons àpats

natges de la vida social, política, militar i religiosa de Catalunya, decideixen passar una temporada de descans a can Sitjar, propietat del marquès de Castellbell. Sembla ser que l'any següent van repetir aquesta estada, però en el marc del casament de la filla de la masovera, Tuietes (Gertrudis) Parellada. Així es va originar el Col·legi de la Bona Vida. La intenció era passar uns dies en la pau del camp, i divertir els convidats amb activitats d'esbarjo i divertiment i procurar-se uns bons àpats on no hi faltés de res. Segons expressa el baró de Maldà en aquestes estades no hi havia "*etiquetes ni compliments*" i durant aquells dies els convidats en certs moments es barrejaven amb els de la casa i anaven i venien com volien. Amb paternalisme i benevolència el baró expressa: "*Individus de tota classe hi eren, a saber: senyors, canonges, capellans, frares, nobles, plebeios... aferum que s'hi barreja de mossos i dones, puix que tothom a sarau se dona per convidat*". Això, per descomptat, no vol dir que no actués com a senyor que vetlla pels seus interessos davant dels pagesos de les seves terres de Maldà (l'Urgell) i Albons (Baix Empordà).

La vida social, el divertiment i el punt de cultura il·lustrada es van concretar en la representació fictícia d'un col·legi o seminari que estava organitzat amb el pare superior, el mestre de novicis, el secretari, l'apostador, els aprenents, etc. Els "càrrecs" es repartien per ordre de rang, per exemple, el director del col·legi era Anton d'Amat; el mestre de novicis (encarregat del personal) era el pare Jaume de l'Hospital, el canonge Ponsich era l'apostador, que es feia càrrec de la comoditat dels residents, i el secretari era el baró de Maldà que prenia nota de tots els fets. Entre els

convidats de les estades al Col·legi de la Bona Vida no hi faltava la flor i la nata de la societat benestant de les cases de la vall d'Horta: el marquès de Llupià; la família de Cruilles de can Don Joan, emparentats amb el baró de Maldà; Josep Vega i de Sentmenat (erudit i polític català) una filla del qual es va casar amb el primogènit del baró, la família Sabastida... Moltes de les passejades i excursions que feien els estendants de can Sitjar en l'estada que hi feien cada tardor.

Se celebraven tres misses al dia. El menjar era bo, abundant i elaborat. En un dinar de diumenge hi havia: sopa, macarons amb formatge ratllat, melons, carn d'olla amb verdures, cansalada, botifarra; cap de vedella, perdius, llebre, pollastres amb fricasea (guisat de carn servit damunt llesques de pa), capons rostits i enllardats,

A sobre, vista exterior de la masia de can Sitjar. A l'esquerra, dues mostres de l'interior luxós d'aquesta casa senyorial

FOTOS AMDHG

bunyols, budín (púding anglès), tortrada (massa de farina amb ametlles mòltes, sovint farcida) de confitura, plata de crema, postres ensucrades: d'almívar, ametlles ensucrades, anissos, confits, etc. I en un sopar: bunyols de farina que duïen llet i ametlles. Verdures, peixos, "platillo" (carn cuïta amb verdures, com una mena d'estofat), ous per beure i la fruita del temps.

Per anar cap a can Sitjar el baró i família sortien de Barcelona amb el seu cotxe de cavalls pel portal de l'Àngel i a partir del portal Nou enfilaven la carretera d'Horta, pel Camp de l'Arpa, carrer Freser i fins al punt on avui hi ha l'avinguda dels Quinze i agafant el camí de Sant Iscle arribaven a can Sitjar. A finals del XVIII tot aquest recorregut era entre horts i cases de pagès. El mas tenia una extensió important de terra agrícola i per això hi havia masovers que es feien càrrec de la casa i les terres. Alhora era una casa que tenia la seva part residencial per als senyors. Exteriorment tenia l'aspecte rural d'un mas. A la façana meridional hi havia set balcons, cada un dels quals donava a una sala. El 1797 es

Per anar a can Sitjar el baró i família sortien de Barcelona amb el seu cotxe de cavalls pel portal de l'Àngel i el portal Nou

fan diverses reformes i en l'estada d'aquell any el baró detalla que han tret el paper pintat de les parets i han posat pintures al fresc amb una galeria coberta a llevant i una a ponent amb cristalls i vidrieres per resguardar-se del vent. Hi ha un rellotge de pèndol amb esfera de porcellana. Al segon pis hi han col·locat una taula de billar. En la planta que hi ha els "aposentos", que diu el baró, estan pintats amb gran gust amb les seves alcoves i retretes i les portes pintades de color fosc perfilades d'or o banys daurats. Les pintures són al·legories de les arts: la música, l'escultura, la pintura, l'arquitectura, la poesia, l'agricultura, etc. En una altra sala hi havia al·legories de la religió, la noblesa i la llei. En la cinquena sala, de forma octogonal, hi havia al·legories de la història, la intel·ligència, la raó d'estat,

el mèrit i el govern. El menjador tenia forma oval, amb quatre obertures i amb pintures al·lusives a les quatre estacions. També constata que han engrandit la cuina.

El mas va continuar tenint, durant uns 150 anys més, la funció d'explotació agrícola i de casa residencial dels marquesos de Castellbell. Maria Pujadas i Colomer (descendent dels masovers Tuietes Parellada i Pere Pujadas) va ser junt amb els seus dos germans els últims membres de la família que van néixer al mas (als anys vint del XX). Com a curiositat cal esmentar que durant les generacions posteriors a Pere Pujadas i Tuietes els hereus es deien també Pere Pujadas i en ser la masia de can Xiringoi propera a can Sitjar, va propiciar a meitat del segle XIX el casament de Pere Pujadas i Codoñes amb Maria Armengol i Sagués, de la masia veïna, raó per la qual anirien a viure a can Sitjar. Encara hi hauria el fill, Pere Pujadas i Armengol, pare de Maria Pujadas i Colomer.

Ella va donar testimoniatge de moltes vivències de la família masovera a can Sitjar. Després de la Guerra Civil, Salvador

de Vilallonga i de Càrcer, vuitè marquès de Castellbell, es va presentar a can Sitjar per negociar la venda de la casa amb la família Pujadas (ai, l'ocàs de l'aristocràcia!). En aquell moment la finca ja havia tingut diverses segregacions. De nou es va dividir: els masovers es van quedar amb la casa i el marquès va acabar de vendre els terrenys que van servir per urbanitzar la zona. A partir d'aleshores l'entorn de can Sitjar va patir una transformació urbanística lluny del lloc tranquil i plàcid que sempre havia sigut. Poc a poc l'antiga família masovera d'una manera o altra va anar marxant de la casa que va quedar abandonada i de mica en mica va anar degradant-se fins a un saqueig total de tot l'interior. Va quedar en peu fins l'any 1962 quan una entitat bancària la va comprar a Pere Pujadas i Armengol i Teresa Colomer, els propietaris i antics masovers. Van edificar en lloc seu un edifici de dinou plantes.

Els plaers del baró: menjar, beure i divertiment

Era un gran aficionat al menjar. En el seu dietari detalla continuament què han menjat per esmorzar, per dinar, per berenar i per sopar. Plat per plat. Reunir família i amics a l'entorn de la taula amb menjars elaborats i abundants era un dels plaers més apreciats pel baró.

Les festes i celebracions, principalment casaments, propicien grans banquets. El de la doble boda dels seus fills Rafael i Maria Escolàstica, i el de la Tuietes, neboda de la masovera de can Sitjar, Tuies Sitjana, estan relatats amb tot detall.

En l'estada dels convidats a can Sitjar el 15 d'octubre de 1797, amb motiu del casament de la Tuietes (Gertrudis Parellada), neboda de la Tuies Sitjana, masovera del mas, amb Pere Pujadas, queda detallat fil per randa tot l'esdeveniment, cosa que és de gran valor històric perquè retrata la societat benestant de finals del XVIII. Surten del portal Nou amb el cupé de Don Anton d'Amat i en *lo cotxe de casa* el reverend Anton Bardolet i el baró cap a la torre de Castellbell, can Sitjar. Els nuvis s'han de casar a l'església de Santa Eulàlia de Vilapicina. A can Sitjar és un bullir dels parents del nuvis, els convidats són tant de la parentela i amics com dels senyors: la flor i la nata dels assidus al Col·legi de la Bona Vida. Trons, piules i escopetades, que diu el baró que van ser facilitats pel pare Jaume de l'Hospital, ja que per la festa de Corpus no varen poder ser tirats en virtut de l'ordre del governador. Els músics anaven davant de la comitiva seguits del birlotxo amb els nuvis cap a l'església de Santa Eulàlia. La cerimònia adquireix una gran solemnitat amb barons, marquesos, militars, canonges i capellans. El baró els anomena a tots. De tornada a la torre (can Sitjar) més música, més trons "ab

Carrossa del marquès de Castellbell

Birlotxo

gran fumera; que tot causava alegria i no tristor per no ser de tempestat, si que de manifestació de goig i contento, tot per augment de la broma"; (cal precisar que el baró tenia pànic a les tempestes).

"... En quant al dinar, fou tutti ple, ben guisat i delicat, al mateix temps prou substancials, com era los plats de sopa, macarrons, carn d'olla, perdius, capons, etc. llépol en la segona simetria de tortades de llet, huevos moles [rovells d'ou batuts amb sucre] en extrem dolços, gató [gal·licisme de pastís] o espècie de budin [pastís anglès], cervellets, fetgets i altres coses; així també llépols o dolços en les postres: los formatges gelats, les gelees, los dulces amargs, varies confitures, admelles cobertes, mantequilles, confits, etc., vins ge-

La xocolatada, fragment del plafó ceràmic de 1710

nerosos en veires corresponents de cristall. I complerts i satisfets tots, no volent-ne ja més de menjar los ventres, deixant tothom lo tovalló sense plegar sobre el plat, no rentant-s'hi ni eixugants'hi les mans, per ajudar a la decocció [digestió] anàrem a altra peça a prendre una xicra [tassa petita, estreta i alta] de cafè amb sucre terrosat, i los aficionats a dolç n'hi carregaven un xiquet més perquè no fos tan amarg, jo un d'estos.

En nostre inter del dinar, era a baix lo del bodori de la Tuietes amb Peret. No sé si passar de setanta los convidats en los dos sexes. I bulla de borratxos fou la de tirar-se amb tota la força uns a altres admelles cobertes a la cara, confits i àdhuc alguna poma barrejada, que no deixaren de trençar algun got, bulla esta d'allò ben pesada en semblants bodes, sent la gala d'estos fer trencs i contusions als qui no en tenen, i pobre del qui li peguen a l'ull, per quedar-se sols amb un finestró obert com lo senyor oficial való, don Manuel Grancur."...

L'11 de desembre de 1798 el fill gran, Rafael d'Amat i d'Amat es va casar amb Poneta (Josepa) Vega d'Amat, i la filla, Maria Escolàstica, es va casar amb el marquès de Castellbell, Manuel d'Amat i de Peguera. La cerimònia es va celebrar a la capella de la Mare de Déu dels Dolors, al convent de la Mare de Déu del Bonsuccés. Després tothom es va disposar en cotxes per anar a la torre del marquès de Castellbell (can Sitjar) i quan van arribar la masovera, Tuies Sitjana, va rebre amb emoció la nova mestressa, esposa del marquès. Tota la gent de la casa va donar l'enhorabona als nuvis. Els que arriben de Barcelona fan cap a dins de la casa. El baró ensenya tots els racons que van visitant els convidats ja que han fet obres de millora i vol lluir les novetats. Hi ha guarniments per a l'ocasió i la taula parada amb tot luxe de detalls, però

el baró es queixa que “a tres quarts de dos encara no es duia la sopa a taula, escudelles i tota la demés retahila de viandes de sa primera simetria...”. Poc després criats i lacais entren amb “plates i soperes, salses i salsirons per cobrir la taula”. Les autoritats, baronesses, parents, eclesiàstics... són disposats amb tot protocol a l’entorn de la taula. En expressió del baró “les simetries anaven corrent”. En acabar “isquerem d’allò ben complerts i satisfets, i no aptes los ventres per ficars’hi més vianda...” A la tarda van estar de platxèria i de partida del tresillo i a la nit sarau propi de les bodes amb música de contrabaix, clarinets i violins. A la ballaruca hi participava tothom i també s’hi afegien les minyones. La majoria de convidats es van allotjar a la casa i durant tres dies va ser un entrar i sortir de personatges del bo i millor de Barcelona i entorns. Després del dinar del tercer dia els nuvis i núvies acompanyats de la comitiva de cotxes dels convidats van tornar cap a casa Cortada, la casa del baró de Maldà, on la gent del carrer van rebre amb visques les dues parelles acabades de casar i a la casa, tots els convidats els van donar l’enhora-bona. Aquí el baró fa una descripció molt detallada de com estava la casa de guarnida

A la nit sarau propi de bodes amb música. A la ballaruca hi participava tothom i també s’hi afegien les minyones

per a l’ocasió. Els distingits assistents van continuar delectant-se amb les menges abundants i variades ofertes encara com a continuació de la festa nupcial.

El baró expressa al final de les seves explicacions sobre les celebracions dels casaments dels fills: “I aquí concloc los tres dies de les festes, per mi de les més alegres que he tingut fins ara, i del parentiu ‘Amat’ haventme concedit Déu Nostre Senyor veure a mon fill i filla tan ben col·locats”.

El 28 de gener de 1800 té lloc el casament d’Antoni Miquel Desvalls i de Ribes, fill del marquès d’Alfarràs i de Llupià amb Narcisa de Sarriera i Despujol (palau Desvalls del marquès d’Alfarràs -Laberint-) [per a més informació de la família Desvalls llegiu article revista EL POU núm. 9]. El baró de Maldà fa la crònica de l’esdeveniment que ofereix una pompa i un glamur per no deixar-se detall. El 29 s’ofereix un esplèndid convit de tots els parents a la casa dels Ribes. El baró descriu la decoració sumptuosa de la casa, i no s’està de calcular el patrimoni de la família. Diu que Joan Anton Desvalls i d’Ardena, pare del nuvi, està molt content “de la col·locació en núpcies de son querit fill hereu marquès d’Alfarràs, ab una tan bonica jove en tots

Exuberància d’un banquet al segle XVIII

termes, de cara, cabellera rossa i estatura primeta i ben tallada qual és la Sra. Donya Narcisa.” A la crònica del baró surten tots els convidats i alguns amb la descripció de la seva vestimenta. Reitera sovint que espera no haver-se deixat ningú. El dinar és d’envergadura.

“Lo summo primor de la taula fou la cadena o sèrie de la reposteria en les postres, de curiosos temples i piràmides ab tot lo bo de sucres, d’amargs, yemas, pistatxos, ametlles i mil altres joguines de sucres que incloïen dintre.

I, principalment, lo que meravellà a tothom fou lo servei d’or de culleres, forquilles i ganivets, ab ses fulles, i los plats de fina porcellana en los postres, en prova de casa potentada que és la de Llupià, unida a la de Ribes.

Les garrafes i ampolles de cristall casi sobraven a la taula, i així los setrills d’oli i vinagre, i salers, per igual gust, salseres, etc., tot ab molta propietat i simetria; finintse, acabades les postres, haventhi vins de Bordeus i Pixarete, est millor, amb lo cafè en estrado immediat, ab dos bandejas de platets ab escudelles de porcellana i dos cafeteres -una ab llet i altra ab cafè- plenes, lo fiasco de marrasquí i bons terrossos de sucre en plats per endolcir hom lo cafè, sent est amarg, i que los amants del dolç -jo un- n’hi carregàvem prou.

Ja venia bé lo cafè, alleugerar un poc la panxa, que teniem ja com un timbalet, i tot seguit, córrer a la muralla de Mar a pair la gran bucòlica, esperantse altra en la visita de la nit en la mateixa casa, de més extensió de senyores i senyors, a donar l’enhora-bona als senyors nuvis, a son pare i demés persones interessades. Cerca de cinc hores s’ha acabat de beure lo cafè...”

I per fer baixar el gran tec que havien fet, sota la lluna de quart creixent tal com explica el baró va anar per la muralla de Mar, el passeig nou de l’Esplanada, un tros de la muralla de Terra fins arribar a la Ram-

bla de Canaletes cap a la Boqueria i fins a casa seva. A la nit va continuar la celebració a la casa Ribes amb “l’agasajo, est que fou d’alguns sorbetes, llet líquida, varies pastes ab bescuits d’ou, de pessic, ab xocolata, i aigua fresca...” “I després, repartides senyores i senyors en joc en taules de varies partides de cartes o tresillos i altres jocs, fins cerca de la mitjanit”.

Com a dada curiosa el baró fa una anotació uns dies després del gran dinar de noses sobre la qüestió dels coberts d’or de la casa Ribes: “Lo que havia notat en l’explicació del convit esplèndid de casa Ribes en la pàgina 500, ser tots los coberts d’or que se serviren en los postres, eren dites culleres, forquilles i ganivets, ab ses fulles, de plata sobredorada, que ja m’ho paregueren ab lo pes, puix que hagueren pesat més a ser or; quals los deixà per est servei en taula l’Ex. Sr. Comte de Santa Coloma, segons així s’ha referit...”. Les coses al seu lloc...

El baró de Maldà era un gran consumidor de xocolata; de forma exagerada. En el seu dietari relata de forma minuciosa i detallada quantes vegades en prenia al dia, perquè en prenia, amb qui, l’hora, en quina situació, la sensació que li produïa... La prenia dos cops al dia. La presència de la xocolata, amb melindros, bescuits, rosques, coques o torrades era imprescindible als casaments, els bateigs i en festes aristocràtiques.

A la segona meitat del segle XVIII a Espanya es va introduir la moda de prendre cafè entre les classes benestants. Primer a la sobretaula i després en diferents hores del dia fent la competència a la xocolata. A Barcelona es van anar obrint establiments públics anomenats *cafès* on no hi havia la norma estricta de ser persona convidada i de classe benestant. En el *Calaix de sastre* el baró dona una gran informació de tavernes i cafès i d’aquests últims considera que són prou acceptables, encara que no els freqüenta.

Passejos i visites per Horta

Les visites a les cases senyorials d’Horta i les passejades i excursions que fa amb la família i convidats en les estades a can Sitjar donen molta informació del paisatge d’aquella època.

■ El baró descriu una passejada per Horta el 1772. Diu que dista “una hora de ma amada pàtria Barcelona, sent aquell un lloch que per Horta lo nomenan”. Arriben amb un cotxe tirat per quatre mules a la torre del senyor comte de Ricla [Ambrosio Funes de Villalpando, destacat militar, que entre d’altres alts càrrecs seria governador militar de Catalunya], és a dir, a la **torre Fontaner**. Després van caminant a casa del senyor Josep Cortada [Josep d’Oriola i Guarter casat amb Lucrècia de Cortada i Jonquer, pubilla de Joan Baptista de Cortada i Sallés, que va comprar can Cortada el 1711. A partir d’aleshores el llinatge pren el cognom d’Oriola-Cortada]. A la porta els esperaven els masovers de **can Cortada**. El pare i la filla els ensenyen la casa. El baró descriu tot el que veu com si els ensenyessin fins a l’últim racó. “Des de una finestra a la part de migdia se vey a lo cim de una montanya vehina al terreno de Horta a la capella o santuari de Nostra Senyora del Coll o de Fontrúbia, a la que sol acudir molta gent popular en los dos sexes en romeria en la segona festa de Pasqua florida... Antiguament se hi feya professo en est segon dia de Pasqua florida, des de la hermita de Nostra Senyora del Coll fins a la iglesia de las monjas de Vallonsella, en Barcelona...”. Després van fins l’església de Sant Joan d’Horta (l’església vella). La miren per fora i a la rectoria, que està al costat mateix, troben el senyor rector Felip Oriola i li fan una curta visita perquè ja havien de tornar a Barcelona. En el viatge de tornada encara fan una parada a can Sitjar i saluden la masovera Tuies Sitjana.

■ Al seu dietari també esmenta sovint **can Peguera**, que estava situada a prop del turó de la Peira i de la riera d’Horta, tocant a Horta i que era propietat del marquès de Castellbell. El gener de 1777 Gaietà d’Amat i de Rocabertí, tercer marquès de Castellbell i cunyat del baró, es va casar en segones núpcies amb Maria Antònia de Peguera i Armengol (el desembre naixeria el fill, Manuel Gaietà, que es casaria anys més tard amb la filla del baró de Maldà). El baró descriu amb tot detall la celebració del casament del marquès, que com era habitual durava més d’un dia. Després de casats i fets el banquets corresponents per dinar i per sopar “...La cena de boda se principià a onze hores i se conclugué a tres quarts de dotze tocats, passantse a

arreglar los cotxes per eixir de casa Peguera, uns tras d’altres, i arribarien a la dotzena, il·luminats tots, i ses dos atxes encenses lo dels senyors nuvis, marquesos de Castellbell. A l’arribada a sa casa ja estaven il·luminats lo saló i estrados, conforme los de casa Peguera ... A una hora de la matinada nos retiràrem. En lo sopar de casa Peguera fòrem trentaset de taula”. I l’endemà “gros dinar” però només amb la

Can Peguera

parentela. El baró deixa també escrit que al cap de vuit dies d’haver nascut el fill dels marquesos de Castellbell, la marquesa Maria Antònia de Peguera va morir de sobte.

■ El baró també dona informació en el seu dietari, de la casa Nadal o **can Basté** (actualment centre cívic), al veïnat de Santa Eulàlia de Vilapicina i ben a prop de can Sitjar. Sovint assisteixen a la missa de l’església que anomena “capella pública de Santa Eulàlia de casa Nadal”.

Can Basté

■ 18 d’octubre de 1796 en el seu passeig diari des de can Sitjar explica: “...Després, aló, tots a passeig, de direcció a la torre del Sr. Don Ignasi Foixà [can Glòria, situada per sobre de can Cortada] distància, d’esta de Castellbell, de tres quarts, venint ab nostra comitiva lo Pau Solà. Tothom a peu, menos mon fill Rafel, que anava a ca-

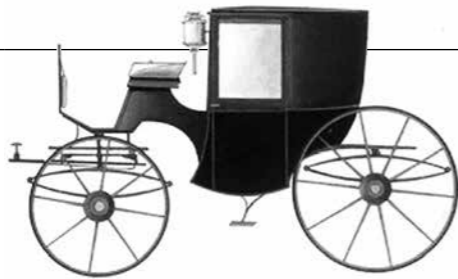
vall, ab la mula o ase d’en Solà. Lo camí no ha estat difícil, fora d’alguns passos estrets i fondos, entremig de marges, i algun roc de tant en tant, que ens feia un poc anar a pleret, asseguranthi lo bastó, jo un d’estos. I en altres camins, lo més, era delícia veure tan dilatades planures d’Horta, Sant Andreu, Sant Martí, fins a mar, veientse a tanta caseria de tots estos pobles, i cases de recreu disperses, de senyors, de marxants, a tot arreu. Pagesies, arbres, vienyars, plans i muntanyes, tot allò conreat. Passàrem per la vora de la torre Espanya

[**can Quintana**, d’Ignasi d’Espanya, estava situada on ara hi ha l’Hospital Mare de Déu de la Mercè, al passeig Universal], i ab tot de serhi los duenyos hem passat de llarg, havent deixat a l’esquerra la torre Peguera -son dueny lo Sr. Don Joan Anton- un poc amagada entre arbres, però ab dilatació de vista als plans de Sant Andreu de Palomar i de Sant Martí, etc.”

■ El 19 d’octubre de 1796 sortint de can Sitjar fan cap a la torre de donya Manuela de Cruïlles d’Amat Rocabertí, cosina germana i cunyada del baró, (**can Don Joan**, coneguda com la casa noble de Cruïlles i que estava situada a la zona de davant de l’actual CAP d’Horta). Allí s’uneixen a la família i passen per les vinyes de l’heretat. “... i luego després hem passat a la torre de Moreno [**can Grau**, heretat situada al turó del Carmel], que per tan deliciosa dita heretat en Glorietas ne diuen a una la Glorieta i altra lo Paradís, no menos deliciosa era tota aquella frondositat i una gran cascada d’aigua que rajaba. Satisfets d’aquells passeigs, sols que el matí estava cobert, que impedia ressaltar tanta verdor i demés objectes de tant terreny que descobria amb molta caseria, hem entrat a la torre de la Sra. Vidua del difunt Don Agustín Moreno, al qual hem encontrada en un d’aquells passeigs de sa gran heretat...”

■ El 21 d'octubre: "...Hem deixat luego la riera, per aquells caminets fins arribar a la vora de can Garrigó [casa de Pere Garrigó; la muller i les filles Angeleta i Eulàlia eren anomenades pel baró com a Garrigones. Seria **can Travi Vell** a meitat del XIX]. I deixant la visita a aquelles dulcineas per la tornada del passeig, hem passat després per la vora de la casa dels frares de Sant Francisco de Paula o sa torre. Sent cerca de la famosa, per ses cascades ab molta aigua, passeigs deliciosos i jardins, dels Srs. marquesos de Llupià veientse tan cerca tal caseron antic ab torreó igualment roig i arnat [palau Desvalls i torre Sobirana]...". El baró fa una descripció detallada i admirada de la magnificència dels jardins. "Dos hores nos han paregut mitja hora, tant nos ha agradat allò. I que vista a tot aquell pla d'Horta, Sant Andreu, Sant Martí, fins a mar; ab tanta caseria, muntanyes i planures, que brinda a què ho vàgien a veure los estrangers".

■ En la seva passejada de l'11 d'octubre de 1797 després d'haver visitat can Garrigó, "...hem passat a la torre de la pubilla Tarrida [can Tarrida, casa senyorial que estava situada a la zona on hi ha l'avinguda de l'Estatut, prop el carrer del marquès de Castellbell], pujant dalt, eixintnos a rebre la duenya, que és com una atmetlla

Un cupè

riera amunt a visitar les Garrigones. "...arriant cap amunt riera d'Horta, dret a la torre de Cruïlles, ab un moviment tan suau com si tots anàssem embarcats en una llanxa ab lo mar en calma. En fi, hem anat com uns patriarques dintre de la tartana, qual s'es parada a la vora de la torre de casa Cruïlles, que han baixades mes tres estimades filles, i tot seguit dintre de la tartana, baixant tots i totes a la vora de la torre de la pubilla Tarrida, prosseguint per aquells andurrials a peu, trepitjant terrossos i serments, ab los que ens tocaven les cames i rodilles, ab les faldilles de les senyores, fins a descobrir la teulada i pilans vermells de casa d'en Garrigó". Diu que entren a la casa tots els de "lo Col·legi" i troben les Garrigones, i el senyor Pere. Es posen a xerrar fins a les dotze i se'n tornen pujant al cupè i la tartana i recullen les filles del baró que s'havien quedat a la casa Cruïlles.

■ Molt sovint explica amb tot detall les visites que fan a les Garrigones, dona i filles de can Garrigó. Hi ha multitud de descripcions delicioses plenes de detalls descriptius. "Garrigones no maletes de cara" i sovint compta les vegades que hi van i quan fa la crònica del dia informa de quin número d'ordre és la visita. El baró sovint canta les excel·lències de les virtuts de l'Angeleta. "A l'arribarhi, nos agoitats des de la finestra aquella respectable mestressa, la vella Garrigona ab aquell nas d'àngula que ens ha tret, oint luego sa veu gangosa; i luego la veu d'aquella per la qual més hi anàvem, que per tal vella Garrigona, eixint-nos la bella Angeleta a la porta això com entràvem, demanantnos de ben estar summament risuenya de cara."

"Lo passeig d'est matí ha estat la segona visita a les Garrigones, anantse ab los cotxes fins a la vora de la torre de la pubilla Tarrida en Horta, havent eixits tots a un quart d'onze tocat. De passo hem vist a la mare i dos filles Garrigones, que hem saludat ab alguna expressió més a l'Angeleta, risuenya com sempre, eixint al portal de casa, haventlos dit que ja hi tornariem des de la torre d'en Rossell [can Rossell estava situada al camí de sant Cebrià actualment el carrer de Jorge Manrique], que ab l'heretat, és del senyor Anton Amat i de Rocabertí ... Arribats a la de Rossell, hem pujat a sos aposentos ab finestres i terrat de prou bella vista a totes aquelles muntanyes, caseries i planures amb un bon tros

de mar. Allí hem reposats un poc, adornats los aposentos de vàrios quadrets de paper amb figures pintades pegats a la paret i altres en quadrets i vidres, i en un d'estos que figurava la Poesia ... hem provat aquell vi de son amo lo senyor don Anton Amat, servint-nos-ho tot la masovera i sa jove, que són molt bones dones; havent pujat a veure les provisions de pomes i cebes amb lo demés de l'heretat dalt de sa golfa i aposentos."

■ 27 d'octubre 1797 en una visita a donya Manuela Cruïlles (can Don Joan) descriu el fer de la dama i les delícies de la casa. "... hem anat pujant per aquelles rasa de vinyes, no despullades de sos pàmpols, sí dels raïms. Hisenda de gran profit tota aquella, que dona, a venir bé l'anyada, a la Srta. Manuela Cruïlles. I que, en efecte, passa per gran mestressa de casa, per tot quan sap a economia i millores de sa heretat, profitoses per recrear-s'hi ab lo gust d'aquells fruits, tant en vinyes com en vàrios arbres fruiters, verdurens i altres requisits pel gust i per la vista que l'adornen, alegantila no poc la moneda que en traurà cada any dita senyora. I així també tal torre i hisenda d'allò ben regalada d'aigua que mana de ses fonts, i d'aquella gran cascada que llança a un gran i fondo safareig ab peixos davant de la torre".

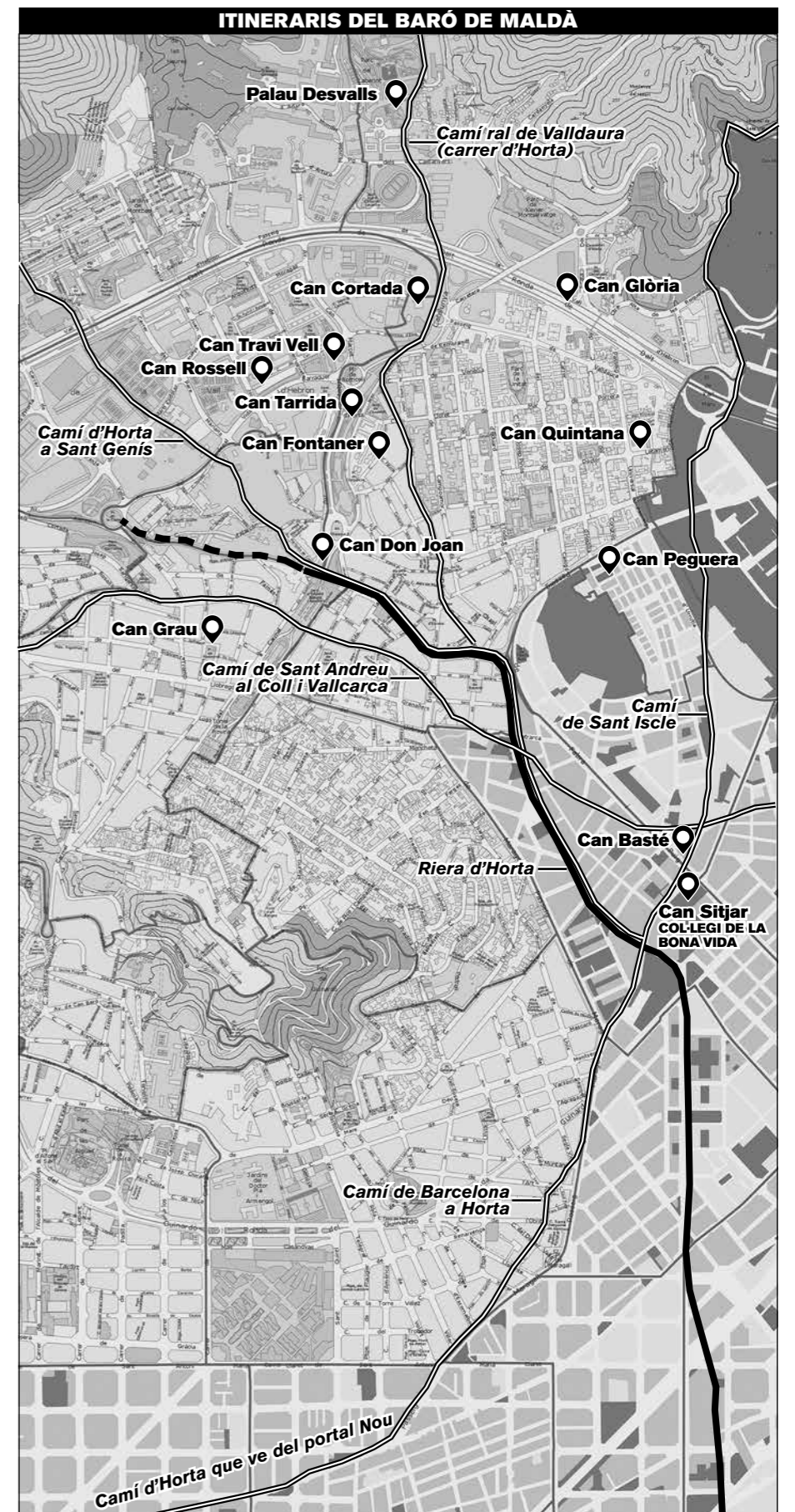
Can Don Joan

Segueix la descripció i el passeig quan arriben a l'heretat de can Grau. "Des d'aquella muntanya de vinyes, seguint les rases, fent giragonses entre sarments i ceps -deixantles passats un portalet ab son ponent- hem entrats luego a l'heretat de la senyora viuda Moreno, i vist sa bella torre blanca, ab sa capella pública, així també a latera, a la qual casa ni a sa capella pública hem entrat, pareixent amagarnos entre ses fulles; qual caminet nos ha conduït a un portal i entrantnos a un deliciós caminal, sí que el terreno desert a un gran safareig ab aigua, i a una com glorieta a modo de cova, pròpia per filosofar allí hom tot sol i algun capellà resarhi l'ofici romà, tan quiet era aquell paratge. ... Hem deixat l'heretat de la torre Moreno i prosseguim baixant les rases de vinyes de la de Cruïlles, ab aquells objectes al davant i costats,

dels amenos terrenos muntanyosos i plans d'Horta, ab tanta caseria, pareixent, la més reunida, una ciutat."

■ El 17 d'octubre de 1799: "...Luego d'eixits de la torre [can Sitjar], així com en dies passats a l'esquerra, hem girat a la dreta de direcció a la torre Quintana o d'Espanya [can Quintana]. Los tostorros que hem patit en la tartana han estat més d'una dotzena en passos desiguals del camí, amb crostons i roderes prou mal pair i tal traqueigs aptes per a traure totes les obstruccions i hipocondries ... Arribats a un tros de rodera fonda, les mules del senyor don Anton han protestat no podent anar avant i arrea i el cupè de tort. Aquí han estat los cucs del cotxero, com poder arriar les mules, per consegüent han baixat ls senyors del cupè i nosaltres de la tartana, i, a cops de hissa, hissa!, los cotxeros i el lacaio movent les rodes de detrás del cupè, l'han tret de la rodera fonda i aló!, endavant, no havent-nos parat més, ficats dintre de la tartana i los demés en lo cupè fins a baixar al davant de la torre Quintana que ja hem vist en lo balcó amb jupeta com bions [teixits a ratlles longitudinals molt estretes] escurs al senyor don Ignasi d'Espanya i a l'amigo rector d'Esplugues amb lloba [sotana amb valona o capeta] i bona presència i rostre molt agradable i afable com sol tenir."

■ En l'estada de cada any a can Sitjar el 17 d'octubre de 1801 decideixen anar cap a la muntanya. "Ha amanescut lo cel serè, ab sol, i s'ha mantingut tot lo dia, molt plausible per nostre passeig a Sant Jeroni de Vall d'Hebron i ermita de Sant Ciprià i Santa Justina màrtirs. Ja n'hi havia per riure oint bramar tants ases i les burres tres d'estos -no estan gaire quiets- i com pujarhi tots. I al bon marquès de Castellbell, lo Damià l'ha pujat al burro ab un braçat, com un sac; bulla tot allò. Assentats, part burricament i lo demés sèquit -no volent anar a cavall- ab lo de sant Francesc, hem començat a tocar los andurrials, uns tres d'altres, per aquella riera d'Horta, seien la Ignàsia, cambra de la marquesa, sobre el burro o burra ab sàrria, i la manifatura allí ficada; així també feia riure veure el doctor Bardollet en altre animal ab sàrria, que no sé lo que hi duia. Entre tots los rucs n'hi havia un prou estordit i petit que li deien lo Sant Pare. Jo muntava sobre el matxo d'un tal Ros, sense sàrria; i per fi, ninguns caigutse dels burros, sí que ben assentats, i aló! Endavant sens parar; que, a la vora de les parets del monestir de Sant Jeroni, deixada la riera i les casetes d'Horta, hem passat per la vora de la torre Rossell, i allí informantnos per un home quin camí teniem de prendre, guiant-nos ell a Sant Genís [Sant Genís dels Agudells] i allí cerca, pujant

per caminets a les vores de muntanyes, ab l'hermosura de tanta frondositat de boscos i demés arbustos, tanta caseria que es veia en muntanyes i planures, ab lo mar i descobriment de Montjuïc; lo blau celeste sense un petit nivol, i el Sol, que ens torrava un

poc al ser a la vora del poble de Sant Genís." I segueix la descripció de l'excursió amb l'estada al monestir, dinant a l'hospederia, amb la bona acollida dels monjos; anada a la font Tenebrosa i fins i tot pugen al Tibidabo sense arribar-hi del tot: "Mes

Can Tarrida

torrada, bé que encesa de cara, ab cabells blancs, ab unes com polseres, i el tot junt com si miràssem una copia o retrato de la Sra. pubilla Sabastida o més prest, de la marquesa Bàrcena, podent amigos considerar si era bonica o gens bona senyora la tal pubilla Tarrida i agasagadora, com també son marit, Joan Moragues... Qualse nos ha ensenyat sa torre, ab tots los aposentos i ab lo primor de son llit, que era lo cortinatge de tela i flors d'indianes fines, lo terrat que volta la torre per sos costats i detrás, cuina limpia i clara i baix, en l'entrada, lo celler, prou capaç, ab bastantes bótes per moltes càrregues de vi -terreno est d'horta prou abundant i bo per lo regular-, sa premsa etc."

■ El mateix 1797 des de can Sitjar, en una de les moltes visites a can Garrigó, van

no hi hem acabats de pujar per causa del fragós terreny, difícil en alguns passos de pedres movedisses, roques i trossos prou pendents ab graonades i picar un xiquet massa lo sol, contentantnos ab sols la vista de la muntanya de Montserrat i alguna planura, sent ja molt més alts del convent de Sant Jeroni”.

■ En una part del seu dietari fa descripció de poblacions, monestirs, formes de vestir, etc. i el monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron el descriu així: “Lo convent de **Sant Jeroni de Vall d'Ebron** està situat en las altures de la cordillera de montanyas de Collserola, que segueixen des de la de Sant Pere Màrtir fins a Moncada, distants hora y mitja de Barcelona a tramontana.

Lo convent es medià. Com també la Iglesia y número de sos individus. Las celdas dels monjos de la part de migdia son molt alegres, per lo tant terreny que se descobre, ab la ciutat de Barcelona y lo mar, ab la Barceloneta, passeig de la riba fins a la llanterna, montanya de Montjuich, etc. Te gran nomenada aquell territori de Sant Jeroni per sas saludables aigües de la font Grogga y la de la Tenebrosa, juntament sos ayres purs.

Més amunt del convents quedan dos hermitetas, una de estas de Santa Maria Magdalena. Al baix de la montanya de Sant Jeroni es la parroquia y rectoria de Sant Genis, ab algunes pocas cases y las demás dispersas, ab lo lloch y parroquia de Sant Gervasi, que, ab la Iglesia y convent de Nostra Senyora de Gràcia de religiosos carmelites descalsos, distan de Barcelona tres quarts d'hora, y mitg quart de la ciutat las cases ab la Iglesia y convent de franciscanos de Jesús, camí de Gràcia.”

La riera d'Horta

La riera surt continuament en el seu dietari; per bé, perquè és la via de comunicació per anar per Horta, i per mal, perquè en la seva condició de llera de la riera sovint està en un estat deplorable per transitar-hi. Quan surten de Barcelona pel portal Nou, la riera és una part del camí que emprenen per anar a can Sitjar i d'aquí també quan van de visita per totes les cases d'Horta. Les passejades les feien a peu o en cupé (carruatge) i la llera de la riera d'Horta era el camí més directe. En aquell temps els camins eren gairebé sempre impracticables pels sots o el fangueig quan plouia. El baró es queixa molt sovint dels inconvenients d'anar amunt i avall per aquests camins de Déu. En el seu dietari surten descripcions de les dificultats en què es troben quan van pel pla de Barcelona.

■ El 9 d'octubre de 1797 explica: “Lo camí d'anada a totes estas cases [d'Horta] ha estat difícil en alguns trossos i en altres

Riera d'Horta

amb aigües brutes que, anat per les vores, hom hi tenia prou feina i, a tropessar i caure, n'eixia fet un potiner tenint-se sec que mudar tota la roba a l'arribar a casa. Hem anat per certs caminets fondos, desiguals i tan estrets que no ens vèiem els uns als altres, amb alguna baixada lliscosa, havent donat d'anques a terra lo marquès de Castellbell, i ajudant-li dos a aixecar-se...”

■ El 27 d'octubre de 1797 explica el passeig fins a can Garrigó per la riera d'Horta. “Lo passeig ha estat a casa d'en Garrigó, servint sols lo cupé del Sr. Don Anton, en què hem anat sentats còmodos la Sra. Josepa Vega i un servidor de vostres mercès, marxant tots los demás senyors i senyores a peu per la penosa riera d'Horta, mullada bastant l'arena, ab alguns regueronets d'aigua, endavant estos, tres del Sr. Anton Amat i de Rocabertí, convenint-li més que als demás l'exercici, per extricar un poc sos humors hipocondrics. Hem pujat los mateixos tràmits, i arribant per últim a casa de les Garrigones, i antes hem vist la Laia, que rentava roba en lo safareig, significant dia, est, de bugada. No oïem, al passar per aquell porxo de pilans vermells, a ninguna de les Garrigones, i l'enreixat, ajustat del portal de sa entrada al clos d'aquella com ermita. Hem entrat a sa peça immediata del menjador i vistos a la vella Garrigona i ninguna d'aquelles dos minyones, puix que la segona rentava en lo safareig roba, i n'estenia, i l'Angeleta encara per allí no havia eixit, mes luego ha eixit ab mocador blanc al cap, que significava algun poc de refredament o constipació, haventnos dir si fóra haver tornat ahir tarda de Barcelona a peu, haventsen'hi anat a cavall en la mateixa tarda, per alguna diligència. Haventli demanat a tots que cantàs lo bolero i la cançó d'Horta, Angeleta s'ha esforçat de cantarla ab los dos, i, acabada, l'oléolé d'aquell bolero de l'altre mati. Después de les cantates italianes, castellanés i catalanes, les dos úl-

times de mos dos fills i d'Angeleta, nos hem despedits de les Garrigones, tornant per eandem viam al Col·legi, seguint la tartana, per entrarhi los que volien seure cansats de caminar a l'anada a dita casa d'en Garrigó per la penosa riera d'Horta”.

...
■ “...13 desembre ... ha amanescut ab vent i pluja ... la riera d'Horta, que anava l'aigua com en un molí. En tal inter anavaven aproximantse a ells los cotxes, pel camí, i tinguts que pararse un poc a l'altra part de la riera, per no anarse'n cotxes, mules, cotxeros i la-caios cap el Besòs, i d'allí al mar”.

FONTS CONSULTADES

Webgrafia
<https://www.escriptors.cat/autors/barodemaldà/portic>
<https://www.eltotbadalona.cat/200-anys-de-la-mort-del-baro-de-maldà/>
https://www.wikiwand.com/ca/Rafael_d%27Amat_i_de_Cortada
<https://projectetrazes.uab.cat/tracesbd/avui/av03044.pdf>
http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=25421
[https://www.ccma.cat/catràdio/alacarta/nom-programa/Els-apats-del-baro-de-Maldà-\(Plaers-1\)/audio/756548/](https://www.ccma.cat/catràdio/alacarta/nom-programa/Els-apats-del-baro-de-Maldà-(Plaers-1)/audio/756548/)
<http://pares.mcu.es/ParesBusquedas20/catalogo/autoridad/65938>
<https://www.santfeliu.cat/common/doc/document.faces?xmid=27859> (consulta 11 juliol 2020)
<https://bloccs.mesvilaweb.cat/jotajotai/?p=286291>

Bibliografia

■ *El Col·legi de la Bona Vida, Baró de Maldà*, Margarida Aritzeta (edició a cura de), Editorial Barcano, Barcelona, 1993
 ■ *Les masies de Sant Andreu de Palomar. Inventari de cases de pagès andreuencs*, Diversos autors, Llop Roig, Barcelona, 2014
 ■ *El plaer de la xocolata, la història i la cultura de la xocolata a Catalunya*, Maria Antònia Martí Escayol
 ■ *El Baró de Maldà: materials per a una biografia*, Vicent Pascual, Barcelona, 2003, Publicacions de l'Abadia de Montserrat
 ■ Maria de los Angeles Pérez Samper - Revista *Pedralbes*, 23 (2003), “Vida cotidiana y sociabilidad de la nobleza catalana del siglo XVIII: el Barón de Maldà”
 ■ Joan Valls i Pueyo – Revista *Dovella*, desembre, 1995 “La història de Castellbell i el Vilar, un projecte en marxa”
 ■ *A punta d'espasa: noves gloses d'escriptors*, Pi de Cabanyes, Oriol, Barcelona, 2005, Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Manuel d'Amat i de Junyent (1704-1782)
 Anton d'Amat i de Rocabertí (1742-1824)

Oncle i nebot i la carrossa del marquès de Castellbell

El marquesat de Castellbell va estar totalment vinculat a la família d'Amat fins a Gaietà d'Amat i d'Amat, cinquè marquès i quart baró de Maldà, mort el 1863. En el territori de la vall d'Horta els marquesos hi van tenir molta presència perquè eren posseïdors de terres en diferents indrets. Per això es destaquen aquí dos dels membres d'aquesta família que van tenir una vinculació directa amb les terres d'Horta.

Manuel d'Amat i de Junyent i Anton d'Amat i de Rocabertí eren oncle i nebot respectivament i els dos amb vides entrelligades. El primer era oncle també de Maria Esperança d'Amat i de Rocabertí, que es va casar amb Rafael d'Amat i de Cortada, el baró de Maldà i el segon, cosí germà dels dos (perquè també eren cosins entre ells). Ja s'ha comentat la forta endogàmia d'aquesta família.

Manuel d'Amat va ser segon marquès de Castellbell. Va fer una carrera militar destacable. Entre guerres i epidèmies va participar en les campanyes d'Àfrica, d'Itàlia... mentre anava ascendint en graduació. El 1754 va ser nomenat governador i capità general del Reino de Chile on s'hi va estar sis anys amb una labor governativa centrada bàsicament en la reforma de normes militars per fer front a la defensa de les costes de pirates i corsaris. El 1761 va rebre el nomenament com a virrei del Perú on va desenvolupar una labor rellevant de reformes urbanístiques a Lima. Va ser l'època en què la monarquia borbònica començava a perdre pes mentre que la elit criolla començava a adquirir protagonisme. Va ocupar-se del seguiment de l'explotació de les mines d'or i plata de Potosí. També va dur a terme múltiples actuacions de caire militar i civil i de protecció del patrimoni reial. En l'última etapa del seu virregnat va rebre moltes crítiques per actuacions arbitràries i il·lícites que van comportar que reunís una considerable fortuna i sobretot per la seva vida privada especialment dissoluta.

Va tenir com a amant una actriu peruana, Maria Micaela Villegas y Hurtado de Mendoza, la *Perricholi* amb la qual va tenir un fill, Manuel de Amat y Villegas (1769-?), que va ser un dels signants de la independència del Perú. També va tenir una relació amb Josefa Evarista León Rizo de Chávez, de Lima, amb la qual també va tenir un fill, Manuel de Amat y León

Manuel d'Amat i de Junyent (1773)

La *Perricholi* (Compendio Histórico del Perú, Historia del Siglo XVIII, Tomo IV, Editorial Milla Batres S.A. Lima, 1993)

(1778-1860). El virrei va tornar a Barcelona el 1776.

Anton d'Amat va seguir la carrera militar i se'n va anar al Perú el 1761 a servir el seu oncle Manuel d'Amat. Allà va tenir diferents càrrecs i van tornar tots dos el 1776.

En les visites que feia a les seves germanes Antònia i Eulàlia al monestir de Santa Maria de Jonqueres, el 1777 hi va conèixer una novia, Maria Francesca Fiveller de Clasquerí i de Bru, filla de molt bona família que vivien al palau Fiveller al carrer de la Mercè. Aquesta comunitat religiosa era bàsicament per a filles de la noblesa. Mantenien un cert estatus social: disposaven de llocs d'habitatge, majoritàriament de propietat. Les normes de la comunitat eren molt relaxades en relació amb el que era habitual en altres establiments i podia donar-se el cas que algunes monges abandonessin els hàbits per casar-se. Sembla ser que ingressaven molt joves perquè en el recolliment i les ensenyances del monestir arribessin impol·lutes al matrimoni, la majoria de vegades concertat.

Anton d'Amat va prometre matrimoni a la jove novícia, però tot hi que es va organitzar el casori el nuvi se'n va desdir. La família de la noia ho va prendre com un gran deshonor i llavors és quan Manuel d'Amat, l'oncle, s'ofereix a casar-se amb ella tot i que tenia setanta-cinc anys i la núvia vint-i-tres. Es casen per poders el 1779, ella des de la capella del monestir i ell des de Madrid on s'hi estava per resoldre afers de negocis. En la cerimònia pren el lloc del virrei el seu germà gran, Antoni d'Amat i de Junyent.

Un cop a Barcelona el nou matrimoni fixa la seva residència al palau que havia fet construir el marquès a la Rambla. També posseïa un altre palau de segona residència a les afores, a Gràcia, on avui hi ha la plaça de la Virreina.

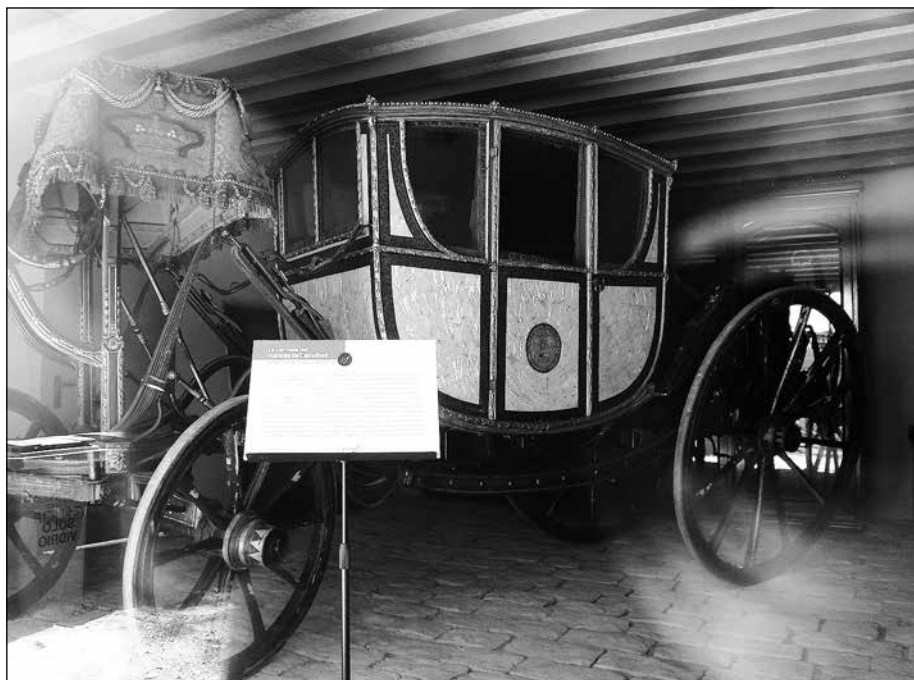
El matrimoni va durar només tres anys ja que el 1782 va morir el virrei. Va deixar la seva viuda com a usufructuària dels seus béns i com a hereus els seus nebots Josep i Anton d'Amat i de Rocabertí. Els fills il·legítims del Perú, Manuel de Amat y Villegas i Manuel de Amat y León van reclamar una part de l'herència, però només ho va aconseguir el segon perquè la mare tenia un rang social superior a la mare de l'altre, l'actriu peruana. El marquesat de Castellbell passa al seu nebot Gaietà d'Amat i de Rocabertí, tercer marquès, ja que no tenia cap fill legítim.

Maria Francesca Fiveller, anomenada la *virreina*, quedà instal·lada al palau de la Rambla i obligada a gestionar el patrimoni del seu marit sota la tutela del seu pare, d'Anton d'Amat i d'un notari. El 1791 mor de sobte mentre assistia a la missa.

La carrossa

Anton d'Amat va restar solter tota la vida i és un assistent assidu en les estades a can Sitjar, el Col·legi de la Bona Vida, constantment esmentat pel baró de Maldà. El 1798 s'està preparant el casament de la filla de Rafael d'Amat, Maria Escolàstica d'Amat i d'Amat amb Manuel Gaietà d'Amat i de Peguera, quart marquès de Castellbell, i el seu oncle compra per a l'ocasió un carruatge, concretament una berlina, que fa portar de Gènova i que diposita al palau de la família a la Rambla, el Palau de la Virreina.

El baró fa una minuciosa descripció de la carrossa al seu dietari el 25 de maig de 1798 "... Havent arribat un cotxe o carrossa magnífica per Casa Castellvell, de Gènova, per la vinent boda de ma estimada filla primera Maria Escolàstica; esta hem vista en est matí muntada en son corresponents tragi, dintre del pati de Casa Amat de la Rambla moltíssim millorada que queda per un italià o genovès molt hàbil en pintura, ajustada y pagada que queda ab lo tragi por lo Senyor Don Antoni Amat y de

Carrossa del marquès de Castellbell al Palau Falguera (Sant Feliu de Llobregat)

Rocabertí, no haventhi altre que la iguali en totes las Casas principals de Barcelona (...) y el tot obra sumament acabada, que farà tró quan ixqui al públic, tenint lo Marques de Castellbell una alegria preciosa, com en efecte suspesa a hom el veurela no figurantse cosa tan superior..." De fet no era l'únic carruatge de la família, però sí el més majestuós. Amb plafons incrustats de nacre, motius florals, daurats, elements heràldics amb l'emblema dels Amat, el blasó dels Castellbell i la corona del marquesat.

La possessió de la carrossa donava prestigi als seus propietaris i a part de la seva funció utilitària era un objecte de marca d'estatus i aprofitaven qualsevol ocasió per lluir-la. La processó de Corpus era una ocasió immillorable per treure-la i que el poble l'admirés. La processó de la catedral de Barcelona era la més solemne. L'any 1863 per primer cop un carruatge s'afegia al seguici de la processó de Corpus. Era la carrossa italiana propietat del marquès d'Alfarràs [vegeu EL POU núm. 9 tema de portada], que anava tirada amb vuit cavalls emplomallats i amb el corresponent cotxer amb lacais d'acompanyament vestits de l'època. A partir de 1876 s'hi afegeix la carrossa del marquès de Castellbell i des d'aleshores cada any hi era present. Joaquim Càrcer d'Amat, sisè marquès de Castellbell, quan va morir el 1923 va llegar el carruatge al bisbat de Barcelona a condició que es fes càrrec de la seva custòdia, conservació i habilitació anual que requeria quatre cavalls i dos lacais d'acompanyament per estar en condicions de participar en la processó de Corpus de cada any. Com que no hi va haver acord en l'acceptació de llegat per part del bisbat, els hereus de confiança del marquès van acordar lliurar la carrossa, en qualitat de dipòsit, a la Junta

de Museus de Barcelona, perquè pogués ser exhibida al Museu i també de fer-se càrrec de les despeses perquè estigués a punt per a la processó.

Després de diversos canvis d'ubicació del Museu fins després de la Guerra Civil en què la col·lecció de carruatges del setcents va anar a parar en un magatzem del Palau Nacional de Montjuïc, els seus propietaris (entre els qual hi havia el marquès de Sentmenat, el marquès d'Alfarràs i el marquès de Castellbell) van aixecar els dipòsits efectuats anys enrere i van recuperar les carrosses. El 1942, Salvador de Vilallonga, vuitè marquès de Castellbell va dipositar la carrossa al Palau Falguera, de Sant Feliu de Llobregat, propietat de la família (abans dels Amat). La carrossa va continuar participant de la processó de Corpus.

Els fills de Salvador de Vilallonga els anys vuitanta van vendre la finca i el contingut del palau a una empresa japonesa, però tot i això durant anys es va anar degradant fins que va ser adquirit per l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat l'any 1995 i així és com el consistori també es va convertir en propietari de la carrossa del marquès de Castellbell, que es va fer càrrec de la seva rehabilitació perquè adquirís l'antiga magnificència, ara per a gaudi de tota la ciutadania. Actualment el Palau Falguera és un centre cultural i Escola Municipal de música.

<http://pares.mcu.es/ParesBusquedas20/catalogo/autoridad/65938>
<http://dbe.rah.es/biografias/7149/manuel-de-amat-y-junyent>
<https://www.monestirs.cat/monst/bcn/bn02jonq.htm>
<https://www.santfeliu.cat/go.faces?xmid=27858>

Bibliografia

■ "La carrossa del marquès de Castellbell", Josep Capsir Maiz, revista Materials del Baix Llobregat, Institut d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, 1999